

PROBLEMATIKA ADEKVATNE POHRANE PREDMETA U ETNOGRAFSKOM MUZEJU SPLIT PREDSTAVLJENA NA PRIMJERU *FJOKA I TRAVERŠE* IZ ZBIRKE JADRANSKIH *NOŠNJI*

Vana Ribarović

Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
21000 Split
vanaribarovic@yahoo.com

Prikazom konzervatorsko-restauratorskih radova na *fjoku* i *traverši* iz *Zbirke jadranskih nošnji* Etnografskog muzeja Split ukazano je na probleme koje uzrokuje trenutna neadekvatna pohrana predmeta u muzejskoj čuvaonici. Uzrok nastanka nekih od zatečenih oštećenja na ovim predmetima upravo je nedostatak prostora zbog čega su bili skućeni prilikom pohrane. Zaključno sa završetkom konzervatorsko-restauratorskih radova *fjok* je vraćen u muzejsku čuvaonicu, gdje je pohranjen na način primjereniji od dotadašnjeg, dok *traversa* zbog nedostatka prostora za adekvatnu pohranu, još nije vraćena u čuvaonicu.

Ključne riječi: *fjok*, konzervatorsko-restauratorski radovi, muzejska čuvaonica, muzejska dokumentacija, splitska narodna nošnja, *traversa*

1. Uvod

U ovom radu prikazani su konzervatorsko-restauratorski radovi na kompletu koji se čuva u Etnografskom muzeju Split. Sastoji se od vezanke *fjoka* ili *naštara* i pregače *traverše*. *Fjok* inventarnog broja XV/2406 (Slika 3) i *traverša* inventarnog broja XV/2405 (Slika 4) odabrani su za restauraciju zbog lošeg stanja u kojem su se nalazili i neadekvatnih uvjeta pohrane. Prvo je restauriran *fjok* 2022. godine, a zatim i *traverša* 2024. godine.

Najprepoznatljiviji oblik ženske splitske narodne nošnje nadahnut je tadašnjom građanskom modom, od koje preuzima elemente kao što su kroj i vrsta materijala za izradu pojedinih dijelova nošnje. Takav oblik nošnja poprima u drugoj polovici 19. stoljeća te se u gotovo nepromijenjenom obliku zadržava sve do početka dvadesetog stoljeća kada postepeno prestaje tradicijsko odijevanje splitskih Varošanki. U istom periodu postoje dvije inačice nošnje, jedna je svakodnevna, radna, a druga je svečana (Ivančić 1998, 16). Radna nošnja sastoji se od košulje *košuje*, prsluka *corpeta*, suknje *brnice*, pregače *traverše* od domaćeg platna i trokutaste svilene marame *dubrovačkog šudara*, a svečana nošnja uz navedene dijelove još i od haljetka *kurtina*, vezanke *fjoka*, ovratnika *berte*, plastrona *peturina* i marame *polutine* (Slika 1 i 2), (Vidović-Begonja 1988, 22). Osobitost upliva građanskih elemenata odijevanja u izgled splitske narodne nošnje vidljiv je u njezinoj svečanoj varijanti. U tom se slučaju kao temeljna tkanina svih dijelova nošnje (osim za košulje) koriste različiti svileni industrijski materijali ovisno o vrsti veza u tkanju, i to *raž* (fini atlas), *operani raž* (svileni damast) i *operani velud* (damast proširan veludom) (Vidović-Begonja 1988, 19).

Slika 1

Lijevo je prikazana prednja strana radne nošnje, a desno prednja strana svečane nošnje (snimio A. Verzotti)

Slika 2

Lijevo je prikazana stražnja strana radne nošnje, a desno stražnja strana svečane nošnje (snimio A. Verzotti)

2. Uvjeti pohrane u muzejskoj čuvaonici

Prostori muzejske čuvaonice Etnografskog muzeja Split nalaze se na dvije lokacije. Jedna je u podrumu zgrade iznad Dioklecijanovih podruma, a druga je na katu stambene zgrade u staroj gradskoj jezgri. Podrum nikako nije prikladan za funkciju čuvaonice zbog nemogućnosti održavanja adekvatnih, i još važnije, stabilnih mikroklimatskih uvjeta (Vokić 2007, 58). Osim toga, u podrumskoj čuvaonici Etnografskog muzeja Split vidljivi su i tragovi kapilarne vlage u zidovima. Druga čuvaonica, premda je smještena na katu stambene zgrade, također ima problema s vlagom. Na katu iznad, na više se mjesta nalaze neispravne instalacije vodovodnih cijevi, što dovodi do curenja vode kroz zidove i strop čuvaonice. Zbog navedenog dolazi i do razvoja gljivica i plijesni na zahvaćenim površinama. Prostorije na obje lokacije gotovo su hermetički zatvorene te nemaju ni ventilacijski ni klimatizacijski sustav.

Periodično se javlja i problem najezde glodavaca, naročito u čuvaonici u podrumu, dok je infestacija kukcima koji uzrokuju crvotočinu drva prisutna na obje lokacije. To se nastoji kontrolirati provođenjem fumigacije i deratizacije u suradnji sa specijaliziranim ustanovama. Potencijalne najezde tekstilnih moljaca preveniraju se detaljnim pregledom, čišćenjem i zamrzavanjem predmeta prije spremanja u čuvaonicu, te redovnim pregledom pohranjenih predmeta.

Ipak, trenutno je gorući problem nedostatak prostora. Veliki je broj predmeta u čuvaonicama smješten na neadekvatan način upravo zbog navedenog razloga. Primjer su *fjok* i *traversa*, trodimenzionalni tekstilni predmeti spremljeni kao da je riječ o plošnim tekstilima. Za svilene trodimenzionalne predmete takav je način smještanja naročito štetan.

Tekstilni predmeti u čuvaonicama Etnografskog muzeja Split uglavnom su razvrstani u kartonske kutije s obzirom na zbirku kojoj pripadaju, vrstu predmeta i materijal, a zatim su kutije spremljene jedna iznad druge na čvrste metalne police. Unutar kutija predmeti su uredno složeni i međusobno odijeljeni beskiselinskim papirom, međutim u većini je kutija pohranjen preveliki broj predmeta. Uslijed ovakvog neadekvatnog smještaja predmeta zbog gužvanja i opterećenja osjetljivog tekstilnog materijala dolazi do nastanka izraženih nabora i pregiba po kojima se događaju lomovi i pucanja tkanine. Svilene su niti u tkaninama zbog inicijalnog načina obrade vlakna često već jako osjetljive, a na mjestima gdje nastanu nabori stvara se i strukturna napetost niti što onda nerijetko rezultira i njihovim pucanjem. Ovaj proces dodatno je intenziviran neadekvatnim mikroklimatskim uvjetima. Takav obrazac stvaranja oštećenja na svilenim trodimenzionalnim tekstilima zamijećen je kod mnogih predmeta u fundusu, stoga se neprekidno radi na poboljšanju uvjeta njihova smještaja. Neki su predmeti premješteni na smještaj vješanjem, no to nije opcija za sve. Osim nedostatka adekvatnog prostora, prepreka je vješanju predmeta i to što neki nisu dovoljno stabilni, neki su preteški (ako je, na primjer, riječ o svilenom predmetu s apliciranim zlatovezom) ili jednostavno nije predviđeno da budu obješeni (primjerice pregače ili vezanke) (Boersma 2000, 94). Takve je predmete potrebno pohraniti u ležećem položaju, pazeći pritom na očuvanje njihova originalnog oblika i volumena umetanjem posebno izrađenih umetaka od inertnih materijala. Važnost adekvatnog smještaja naročito je istaknuta nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih zahvata koji nemaju svrhu ako se predmet vraća u jednake, za njega štetne uvjete. Bitno je napomenuti

kako također manjka prostora i za smještaj potencijalnih novih akvizicija, stoga ih je Muzej primoran ograničiti.

Nažalost, slično je stanje i u čuvaonicama mnogih drugih muzeja. Podaci o tome mogu se pronaći na internetskim stranicama Muzejskog dokumentacijskog centra, u godišnjim izvješćima o matičnoj djelatnosti. Problemi su gotovo jednaki jer se za potrebe smještaja muzejske čuvaonice uglavnom biraju zapušteni, neatraktivni prostori, možda prikladni za funkciju skladišta, no potpuno neadekvatni za čuvanje zakonom zaštićenih kulturnih dobara.

3. Opis predmeta

Fjok (Slika 3) iz *Zbirke jadranskih nošnji* skrojen je od četiri dijela. Svi dijelovi temeljne tkanine imaju oblik pravokutnika; manja dva nabrana su i povezana tako da tvore glavu *fjoka*, a dva dulja tvore krakove (Slika 5). Svi su dijelovi temeljne tkanine podstavljeni. Na stražnjoj strani na podstavi krakova, pri samom vrhu, našivena je keper vrpca u modroj boji, pomoću koje se *fjok* vezivao oko struka. Glava *fjoka* izrađena je od dva krojna dijela. Vodoravni dio oblikovan je pomoću dva nabora, a okomiti pomoću tri nabora. Između temeljne tkanine i podstave na vodoravnom krojnom dijelu glave *fjoka* umetnut je list papira kako bi se taj dio lakše oblikovao i bio voluminozniji. Krakovi *fjoka* imaju po dva nabora pri vrhu, na mjestu gdje se prišivaju na glavu *fjoka*. Ukrašen u obliku kupovne vrpce sa staklenim perlicama nalazi se na okomitom krojnom dijelu glave *fjoka* i na donjem porubu krakova *fjoka*. Na donjem rubu krakova prišivene su i baršunaste resice u bež i smeđoj boji i ima ih po osam na svakom kraku.

Traversša (Slika 4) iz *Zbirke jadranskih nošnji* izrađena je od tri krojna dijela: srednjeg i dva bočna (Slika 6). Blago zaobljeni oblik gornjeg dijela *traversše* postignut je pomoću nabora središnjeg krojnog dijela. Lijevi bočni krojni dio temeljne tkanine izrađen je od dva fragmenta. Svi su krojni dijelovi temeljne tkanine podstavljeni. Na stražnjoj strani pregače, pri samom vrhu našivene su sa svake strane na bočne dijelove pregače, krep vrpce modre boje, pomoću kojih se pregača vezivala oko struka. Na pregači se nalaze tri ukrasne vrpce oblikovane u vezenke, izrađene od baršunaste tkanine. Protežu se dijagonalno na središnjem dijelu, od jednog do drugog bočnog krojnog dijela, s tim da je najviša vrpca ujedno i najkraća, a najniža je najdulja.

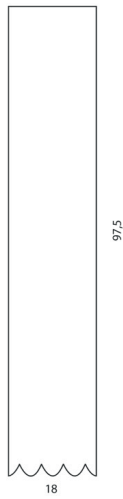
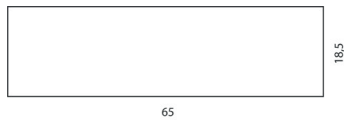
Slika 3

Fotografija totala zatečenog stanja *fjoka*
(snimila V. Ribarović)

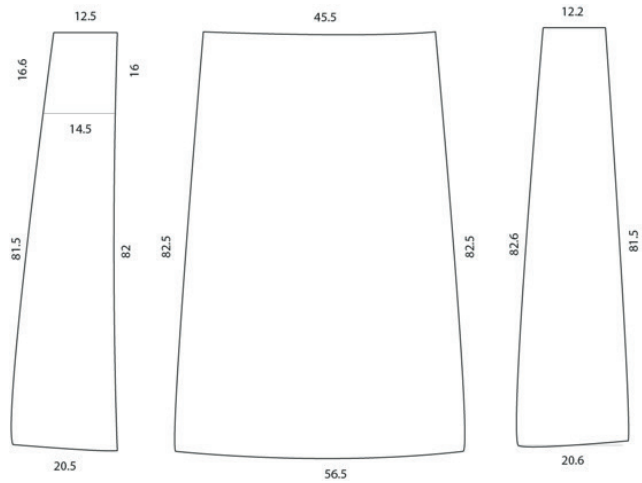
Slika 4

Fotografija totala zatečenog stanja
traverše (snimila V. Ribarović)

Slika 5

Krojna slika temeljne tkanine
fjoka (izradila V. Ribarović)

Slika 6

Krojna slika temeljne tkanine *traverše*
(izradila V. Ribarović)

3.1. Temeljna tkanina kompleta – pojašnjenje nepravilnog nazivlja tkanine u inventarnoj knjizi

Temeljna tkanina u inventarnoj se knjizi opisuje kao *operani raž s damasciranim¹ cvjetovima veluda*. Zatečeni je naziv poprilično nejasan, stoga je bilo potrebno odgonetnuti o kakvoj je tkanini riječ.² Prema stručnoj literaturi (Budicin i Lučić-Vujičić 2019, 91) temeljna tkanina *fjoka* i *traverše* može se definirati kao uzorkovani baršun, točnije kao tkanina jednostavnog temeljnog tkanja s motivima u baršunu *velluto operato* (tal.), *voided velvet* (engl.). Temeljni je vez osnovin atlas (Slika 7), izrađen prepletom svilenih bež niti osnove i bež pamučnih niti potke, dok cvjetni motiv tvori svilena osnova vlaska crvene i zelene boje. Vlasak motiva na mjestima je rezan, a na mjestima nerezan (Ribarović 2023, 203).

Slika 7

Snimka lica temeljne tkanine *fjoka* snimljena digitalnim mikroskopom, desno je temeljni vez u tkanju, a lijevo rezane i nerezane omčice pomoću kojih je formiran uzorak tkanine (snimila V. Ribarović)

¹ Damasciranje se odnosi na proces ukrašavanja metalnih površina nekim drugim metalom (*Hrvatska enciklopedija*, 2013. – 2024.).

² Konzervatorski radovi na *fjoku* 2022. godine i zatečene nejasnoće vezane za terminologiju tekstilnih materijala u primarnoj dokumentaciji predmeta poslužili su kao motivacija za nastanak članka „Stara i nova terminologija u opisu tkanina splitske ženske nošnje“ objavljenog 2023. godine u časopisu *Portal*.

4. Zatečeno stanje

Predmeti su zatečeni u lošem stanju. Temeljni vez temeljne tkanine jako je oštećen. Svilene niti osnove su gotovo potpuno propale na većem dijelu površine svih krojnih dijelova oba predmeta i tu se nalazi niz flotirajućih niti potke (Slika 9 i 12). Na nekim mjestima na temeljnom vezu uz uništene osnovine niti nedostaju i niti potke. Tamo gdje su se uspjele očuvati, svilene bež niti osnove jako su osjetljive, te su krhke i lomljive na dodir. Dijelovi tkanine s istkanim motivom u boljem su stanju. Na tim se površinama na nekoliko mjesta nalaze ravni rezovi uzrokovani prekidom nekoliko niti svilene bež osnove u nizu, zbog kojih vlasak otpada. Takva mjesta nalaze se u manjoj mjeri na krakovima *fjoka* i na vodoravnom dijelu glave *fjoka*, te na vrhu *traverše*, na dijelu kod struka gdje se nalaze nabori (Slika 8, 9 i 12). Reljefnost vlasaka temeljne tkanine održala se i na dijelu gdje je vlasak rezan i tamo gdje je nerezan.

Na predmetima su zatečene i naknadne intervencije o kojima ne postoji dokumentacija, ne zna se tko ih je izveo ni kada su napravljene. Međutim, za neke od intervencija ipak postoje indikacije da su izvedene u Muzeju. Brojne flotirajuće niti potke mjestimice su osigurane šivanjem neadekvatnim koncima, neurednim bodom na podstavu. Takvi su popravci uočeni na više mjesta na krakovima *fjoka* i na vodoravnom krojnom dijelu glave *fjoka*. Na *traverši* su se popravci nalazili na sva tri krojna dijela, a najbrojniji su bili na vrhu uz struk (Slika 10 i 11). Najozbiljniji popravak izveden je na gornjem dijelu uz struk *traverše*, te je zamijećen naknadno, prilikom dekompozicije. Radi se o skraćivanju *traverše* za 10-ak centimetara presavijanjem. Prilikom tog popravka krep vrpca odrezana je na bočnim stranama, te je zamijenjena novim sličnim vrpčama koje su onda prišivene na rubove bočnih krojnih dijelova. Budući da su nove krep vrpce na *traveršu* šivane preko tkanine koju su nekoć u Muzeju koristili za bilježenje inventarnih brojeva vezenjem (takav inv. broj nalazio se i na *traverši*), pretpostavka je da je navedena intervencija izvedena u Muzeju (Slika 13). Za izvođenje popravaka na kompletu korišteni su konci neadekvatne boje i debljine, i to tri vrste pamučnog konca u bijeloj, bež i tamnoplavoj boji.

Slika 8

Fotografija detalja zatečenog stanja glave *fjoka*, fluktuirajuće niti potke označene su crvenom strelicom (snimila V. Ribarović)

Slika 9

Fotografija detalja zatečenog stanja kraka *fjoka*, fluktuirajuće niti potke označene su crvenom strelicom (snimila V. Ribarović)

Slika 10

Fotografija detalja zatečenog popravka modrim koncem na glavi *fjoka*, označena plavom strelicom (snimila V. Ribarović)

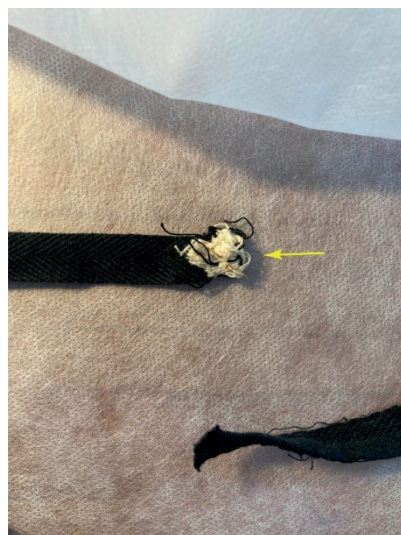
Slika 11

Fotografija detalja zatečenog stanja popravka gornjeg dijela *traverše* označen plavom strelicom, a vidljiv je i izvezeni inventarni broj predmeta (snimila V. Ribarović)

Slika 12

Fotografija detalja oštećenja gornjeg dijela *traverše*, fluktuirajuće niti označene su crvenom strelicom (snimila V. Ribarović)

Slika 13

Fotografija detalja krep traka našivenih na tkaninu na kojoj se vezao inv. br. predmeta u muzeju, označeno žutom strelicom (snimila V. Ribarović)

5. Konzervatorsko-restauratorski radovi

Budući da su materijali od kojih je komplet izrađen identični, kao i vrsta oštećenja, odabir konzervatorsko-restauratorskih postupaka bio je vrlo sličan za oba predmeta.

Pri preuzimanju iz muzejske čuvaonice predmeti su bili pažljivo mehanički očišćeni, pomoću mekih četkica i pinceta. Upotreba muzejskog usisavača nije dolazila u obzir zbog stanja i vrste temeljne tkanine predmeta. Zatim je uslijedilo provođenje analiza pomoću kojih je definiran sirovinski sastav niti i postojanost boja.³

Kako bi se mogli provesti daljnji postupci bilo je nužno prvo provesti dekompoziciju predmeta. Unatoč tome što je dekompozicija predmeta destruktivna konzervatorsko-restauratorska metoda, u nekim je slučajevima nužna da bi se predmet mogao adekvatno obraditi. U ovom je slučaju ocijenjeno kako je važnije očuvati integritet predmeta podlaganjem i konsolidacijom čitave površine od očuvanja originalnih šavova (Landi 1992, 42). Prilikom dekompozicije obaju predmeta zabilježen je točan redoslijed spajanja krojnih dijelova, šivanja poruba, prišivanja ukrasa, kao i vrsta šavova, te boja i vrsta prediva kojim su izvedeni. Tijekom ove faze radova uklonjeni su i zatečeni popravci na predmetima (Slika 14). Prilikom dekompozicije *fjoka* pronađeni su raznobojni konfeti u naborima glave *fjoka*, koji svjedoče o odijevanju predmeta prilikom proslava i svečanosti.

Mokro čišćenje temeljne tkanine nije bilo prihvatljivo jer je riječ o tkanini od baršuna i takav bi zahvat nepovratno oštetio vlasak tkanine (Timar-Balazsy i Eastop 2011, 175). Svi krojni dijelovi temeljne tkanine bili su relaksirani u zatvorenom sustavu (Slika 15), (Grčević 2014, 216). Po primitku dostatne količine vlage tkanina je izravnata pod opterećenjem utezima postavljenima preko *Melinex* folije. Pazilo se da utezi ne budu postavljeni na dio tkanine s vlaskom kako svojom težinom ne bi uzrokovali njegovo splašnjavanje. Paralelno s ravnanjem nabora tkanine ispravljala se i većina flotirajućih niti (Slika 16). Podstava nije mokro čišćena jer je ocijenjeno da za to nema potrebe. Relaksirana je na isti način kao i temeljna tkanina kako bi se pri ponovnom sastavljanju predmeta u cjelinu što lakše postigao njegov originalan oblik.

---

³ Identifikacija tekstilnih vlakana probom gorenja korištena je kako bi se odredilo kojoj skupini vlakana pripada ispitivani uzorak. Ovom metodom ustanovljeno je da su sve tri niti osnove izrađene od svile, a nit potke od pamuka. Postojanost boja ispitana je močenjem uzoraka niti i zaključeno je da su boje svih niti postojeane.

Slika 14

Fotografija vodoravnog krojnog dijela glave *fjoka* nakon dekompozicije (snimila V. Ribarović)

Slika 15

Fotografija vodoravnog dijela glave *fjoka* tijekom relaksacije u zatvorenom sustavu (snimila V. Ribarović)

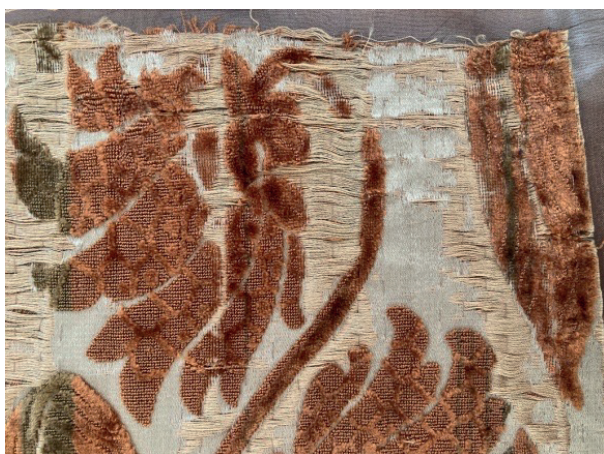

Slika 16

Fotografija vodoravnog dijela glave *fjoka* nakon relaksacije i ispravljanja niti (snimila V. Ribarović)

Za podlaganje temeljne tkanine odabrana je organdij svila smeđe osnove i crne svilene potke. Riječ je o jako čvrstoj i relativno transparentnoj tkanini. Brojne flotirajuće niti potke svih krojnih dijelova predmeta konsolidirane su prošivanjem ravnim bodom u smjeru osnove, s tim da su krojni dijelovi *fjoka* potpuno konsolidirani, dok je *traversa* parcijalno konsolidirana. Pritom se pazilo da svaki bod na licu tkanine fiksira upravo one niti koje su u prethodnom redu propuštene (Slika 17). Zbog velikog broja flotirajućih niti i krhkosti svilene niti osnove odlučeno je sve krojne dijelove temeljne tkanine obložiti primjerenom tkaninom, koja neće bitno utjecati na estetski dojam predmeta. Umjesto tila korištena je smeđa, tanka, svilena tkanina izrazite transparentnosti. Tkanina za oblaganje prišivala se na

temeljnu tkaninu na više mjesta ravnim bodom u smjeru potke, cijelom širinom kako bi se izbjeglo vješanje tkanine prilikom ponovnog sastavljanja predmeta u cjelinu, u razmacima od nekoliko centimetara, ovisno o predmetu i o krojnom dijelu. Tkanina za podlaganje šivana je poliesterskim koncem zlatne i srebrne boje, a tkanina za oblaganje istovrsnim koncem, samo u smeđoj boji.

Slika 17

Fotografija detalja vrha *traverše* nakon podlaganja i konsolidacije (snimila V. Ribarović)

Slika 18

Fotografija detalja vrha *traverše* nakon nabiranja, tijekom sastavljanja predmeta u cjelinu (snimila V. Ribarović)

Na kraju su predmeti povezani u cjelinu slijedeći raspored zabilježen tijekom dekompozicije. Nastojalo se izvesti i porube i spajanje krojnih dijelova, ali i prišivanje ukrasa na način jednak zatečenom. Kod sastavljanja *fjoka* korišteni su skriveni bod i obamit bod, a pri sastavljanju *traversše* korišten je skriveni bod za porube i lančani bod za spajanje krojnih dijelova. Kao pređa kojom su svi dijelovi spojeni u cjelinu korištena je svilena smeđa nit izvučena iz organdij tkanine kojom je komplet podložen, te poliesterski konac u smeđoj boji. Budući da je zatečeni neadekvatni popravak *traversše* u gornjem dijelu kod struka saniran i predmetu su vraćene izvorne dimenzije (Slika 18), bilo je nužno zamijeniti i zatečene dijelove⁴ krep vrpce novom. Odabrana je krep vrpca sličnog tkanja u modroj boji, a njena duljina određena je prema dužini zatečenih fragmenta trake. Krep vrpce na oba su predmeta šivane lančanim bodom, smeđom pamučnom predom.

Slika 19

Fotografija *fjoka* nakon završenih konzervatorsko-restauratorskih radova (snimila V. Ribarović)

Slika 20

Fotografija detalja vrha *traversše* nakon nabiranja, tijekom sastavljanja predmeta u cjelinu (snimila V. Ribarović)

⁴ Nestručna intervencija opisana je u poglavlju Zatečeno stanje.

6. Pohrana predmeta

Predmete ove vrste trebalo bi pohraniti u ležećem položaju. Za potrebe adekvatnog smještaja predmeta u muzejsku čuvaonicu izrađeni su i pomoćni umetci u obliku valjaka od *Melinex* folije (Slika 21 i 23), koji su potom obloženi *Avosom*. Dva su umetnuta u šupljine glave *fjoka*, a šest, nešto duljih, umetnuto je u nabore *traversše* kako bi se zadržali originalan oblik i volumen predmeta. *Fjok* je po završetku radova vraćen u čuvaonicu (Slika 22), dok *traversša* na povratak čeka u konzervatorsko-restauratorskoj radionici, jer u čuvaonici trenutno nema mjesta za adekvatno spremanje (Slika 24).

Slika 21

Fotografija glave *fjoka* s valjcima prije spremanja u muzejsku čuvaonicu (snimila V. Ribarović)

Slika 22

Fotografija *fjoka* pripremljenog za spremanje u muzejsku čuvaonicu (snimila V. Ribarović)

Slika 23
Fotografija valjaka za
pohranu *traverše*
(snimila V. Ribarović)

Slika 24
Fotografija *traverše* pripravljene
za spremanje u muzejsku
čuvaonicu (snimila V. Ribarović)

8. Zaključak

U prostoru muzejske čuvaonice Etnografskog muzeja Split nalaze se brojni predmeti muzejske građe koji su zbog nedovoljne veličine prostora i loših mikroklimatskih uvjeta u njemu, pohranjeni na neadekvatan način. Posljedice takve pohrane zorno su predočene u ovom radu na primjeru dvaju predmeta iz *Zbirke jadranskih nošnji*. Stoga je od goleme važnosti naglasiti kako bi svaki prostor u kojem se čuva muzejska građa trebao imati i odgovarajuće uvjete, odnosno odgovarajuće mikroklimatske uvjete i dovoljno prostora za pohranu predmeta, naročito ako se radi o predmetu na kojem su provedeni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Pregledom *fjoka* i *traverše*, prije provođenja konzervatorsko-restauratorskih radova, utvrđeno je da su značajnija oštećenja svilene niti osnovne nastala kao posljedica neadekvatnih uvjeta pohrane unutar muzejske čuvaonice, te gužvanja i stvaranja pregiba na tekstilnom materijalu. Zatečeno

je i nekoliko nestručnih pokušaja popravaka oštećenja. Sve naknadne intervencije uklonjene su sa oba predmeta zbog narušavanja stabilnosti i estetskog dojma. Za neke postoje indicije da su nastale u Muzeju, međutim to se ne može sa sigurnošću tvrditi bez postojanja adekvatne dokumentacije. Kako bi se oštećenja na temeljnoj tkanini mogla učinkovito podložiti i konsolidirati bilo je neophodno izvršiti dekompoziciju predmeta. Taj postupak procijenjen je kao nužan unatoč svojoj invazivnosti.

Da bi zadiranje u integritet predmeta, pa makar i od konzervatora-restauratora, bilo opravdano predmetima je nužno po povratku u čuvaonicu promijeniti i dotadašnje štetne uvjete smještaja. Stoga su za potrebe novog, adekvatnog smještaja *fjoka* i *travershe* izrađeni pomoćni umetci od kemijski inertnih materijala, čijim bi se umetanjem zadržao originalan oblik predmeta, te spriječilo stvaranje novih neželjenih nabora na temeljnoj tkanini. *Fjok* je zajedno s pridruženim umetcima smješten u kutiju iz koje je preuzet prije početka radova, dok za pohranu *travershe* s umetcima u čuvaonici trenutno nema mjesta.

Na temelju proživljenog iskustva može se reći čak i da je problem nedostatka prostora u muzejskim čuvaonicama u Etnografskom muzeju Split djelatnicima postao zapreka pri izvršavanju temeljnih muzejskih djelatnosti. Preinake u smještaju predmeta koje muzejski djelatnici mogu izvesti više nisu dovoljne, jer se ionako velik broj muzejskih predmeta novim akvizicijama povećava, dok se prostorni kapaciteti i njihovo stanje ne mijenjaju. Kao jedino moguće rješenje nameće se iznalazak novog, veličinom i uvjetima, primjerenog prostora. Da bi se to ostvarilo, prije svega je potrebno osvijestiti osnivača o težini situacije i velikoj zajedničkoj odgovornosti koju dijeli s Muzejom prema očuvanju kulturnog nasljeđa. Otegotna je okolnost ta što je čuvanje muzejske građe djelatnost koja se u muzeju odvija „iza kulisa“, te se zbog njezine složene problematike i financijski zahtjevnog rješenja o njoj malo i nerado govori. Započet je dijalog između Muzeja i osnivača o pronalasku novog prostora, međutim jasno je kako će se na kvalitetno rješenje trebati pričekati, naročito ako se odabere opcija izgradnje muzejske čuvaonice. Kao trenutačno rješenje odlučeno je jednu prostoriju u Muzeju, koja se koristila kao pomoćni prostor, prenamijeniti u privremenu čuvaonicu, u kojoj će se na nešto primjereniji način od dosadašnjeg moći spremati barem manji broj predmeta nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih zahvata.

9. Literatura

Boersma, Foekje. 2007. *Unravelling Textiles. A Handbook for the Perservation of Textile Collections*. London: Archetype Publications Ltd.

Budicin, Marta i Sandra Lučić-Vujičić, Sandra. 2019. „Renesansna misnica od zlatnog baršuna iz hvarske katedrale“. *Portal* 10: 73-96.

Grčević, Mihaela. 2014. „Pregled radova obavljenih u Restauratorsko-preparatorskoj radionici za tekstil od druge polovice 2012. do polovice 2014. godine“. *Etnološka istraživanja* (18/19): 207-226.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno: 19. studeni 2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/damasciranje>

Ivančić, Sanja. 1998. „Sve splitske nošnje“. U *Spli'ska grandeca*. Silvio Braica, ur. Split: Etnografski muzej Split. 13-30.

Landi, Sheila, 1992. *Textile Conservator's Manual*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Ribarović, Vana. 2023. „Stara i nova terminologija u opisu tkanina splitske ženske nošnje“. *Portal* 14: 197-207.

Timar-Balazsy, Agnes i Dinah Eastop. 2011. *Chemical Principles of Textile Conservation*. London: Routledge.

Vidović-Begonja, Ilda. 1988. *Narodna nošnja Splita: Priručnik za rekonstrukciju nošnje*. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.

Vokić, Denis. 2007. *Preventivno konzerviranje slika, polikromiranog drva i mješovitih zbirki*. Zagreb: Hrvatsko restauratorsko društvo.

Summary

The challenge of adequate storage of items in the Ethnographic Museum Split: the case of the *fjok* and *traverša* from the Collection of Adriatic Costumes

The conservation and restoration of the *fjok* and *traverša* from the Ethnographic Museum Split's Collection of Adriatic Costumes highlight the challenges caused by the currently inadequate storage of items in the Museum's repository. Some of the observed damage came from items being cramped together due to a general lack of storage space. After the interventions, the *fjok* was returned to the Museum's repository, where it is now stored more suitably. The *traverša* has not yet been returned due to a lack of adequate storage space.

Keywords: *fjok*, conservation and restoration work, museum repository, museum documentation, folk costume of Split, *traverša*